

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เป็นสถาบันการเงินของรัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานที่ช่วยเหลือสนับสนุนและพัฒนาด้านการเกษตร ให้แก่เกษตรกรทั่ว ๆ ไป และสถาบันเกษตรกร มีหน้าที่หลักอันสำคัญคือเป็นแหล่งเงินทุนหลักของเกษตรกรไทย นับตั้งแต่เริ่มดำเนินงานเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกือบสองทศวรรษ ธ.ก.ส. ได้มีการปรับปรุงนโยบายการดำเนินงานสินเชื่อโดยเน้นถึงวิธีการปล่อยสินเชื่อให้ประหยัดมากที่สุด เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรมากที่สุด วิธีการอันหนึ่งคือการให้สินเชื่อในรูปวัสดุอุปกรณ์การเกษตรซึ่งวิธีการอำนวยการสินเชื่อแบบนี้ ได้เริ่มนำมาใช้เป็นครั้งแรกเมื่อ 4 มีนาคม 2523

ตลอดระยะเวลา นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ธ.ก.ส. ได้ตระหนักถึงความจำเป็นของการให้สินเชื่อเป็นวัสดุและอุปกรณ์การเกษตร ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของระบบสินเชื่อเพื่อการเกษตร ดำเนินไปอย่างบรรลุผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีปัญหาอุปสรรคในหลาย ๆ ด้านเกิดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ ธ.ก.ส. จะต้องปรับปรุงแก้ไขซึ่งบางอย่างเป็นเรื่องของนโยบายที่จะต้องเปลี่ยนแปลงในระดับสูง แต่บางปัญหาเป็นเรื่องภายในของ ธ.ก.ส. ที่จะต้องพิจารณาปรับปรุงตนเองเพื่อให้การดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ และประเมินความคิดเห็นของเกษตรกรลูกค้าต่อการดำเนินงานให้สินเชื่อในรูปวัสดุอุปกรณ์การเกษตร

1. การประเมินผลการประชาสัมพันธ์ของ ธ.ก.ส.

เกษตรกรเพียงร้อยละ 2.1 ที่ไม่ทราบความหมายของการให้สินเชื่อในรูปวัสดุอุปกรณ์การเกษตรว่าคืออะไร โดยเฉพาะเกษตรกรที่เป็นลูกค้ายกฐานะชั้น และระยะปานกลางนั้น มีบางส่วนที่ไม่ทราบว่าความหมายดังกล่าวคืออะไร ในขณะที่เกษตรกรเงินกู้ระยะยาวนั้นทุกคนสามารถทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของ ธ.ก.ส. ได้ดีที่สุด

สำหรับการรับรู้ฯ ธ.ก.ส. มีการให้บริการสินเชื่อในรูปแบบการเกษตรโดยตรงจากการประชาสัมพันธ์ของธนาคาร หรือจากเจ้าหน้าที่ผู้แนะนำเพียงพอประมาณ (ร้อยละ 49.4) ไม่ถึงร้อยละ 50 เพราะบางส่วน (ร้อยละ 36.5) ทราบว่า ธ.ก.ส. มีบริการให้สินเชื่อรูปแบบดังกล่าวจากกลุ่มลูกค้าที่ตนสังกัด แสดงว่าการประชาสัมพันธ์ของ ธ.ก.ส. ยังไม่ได้ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไข

2. การประเมินผลด้านระบบการจ่ายวัสดุอุปกรณ์การเกษตรแก่เกษตรกรรลูกค้า และเรื่องคลังสินค้า

ความคิดเห็นของลูกค้าเกี่ยวกับด้านระบบจ่ายวัสดุอุปกรณ์การเกษตร ปรากฏว่าเหตุผลที่ทำให้ลูกค้าต้องเสียเวลานั้นมีจำนวนถึงร้อยละ 45.6 ที่ไม่มีวัสดุอุปกรณ์ตามที่เขาต้องการในขณะนั้น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะการขนส่งล่าช้า ต้องรอให้วัสดุอุปกรณ์การเกษตรมีจำนวนมากพอ จึงจะทำการขนส่งครั้งหนึ่ง ๆ หรือเป็นเพราะวัสดุอุปกรณ์ประเภทที่เกษตรกรต้องการนั้นขาดแคลนเนื่องจากไม่สามารถจัดหาทำการผลิตได้ทัน เพราะการกะประมาณความต้องการของพนักงาน ธ.ก.ส.คลาดเคลื่อน หรือบริษัทมีการวางแผนไม่ดี เป็นต้น และร้อยละ 25.4 เป็นเพราะการขาดคำแนะนำและอธิบายในเรื่องการดำเนินงานต่าง ๆ ทำให้ต้องเสียเวลา ทั้งนี้เนื่องมาจากระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ของ ธ.ก.ส.ค่อนข้างจะยากเกินไปสำหรับเกษตรกรผู้ด้อยการศึกษา ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรบางรายไม่ยอมมาติดต่อกับ ธ.ก.ส. ถ้าหากสามารถหาแหล่งเงินทุนแห่งอื่น ๆ ได้

สำหรับเหตุผลที่เกษตรกรลูกค้านำไม่ค่อยนิยมใช้บริการสินเชื่อในรูปแบบการเกษตรบางส่วน (ร้อยละ 34.2) มีเหตุผลมาจากการดำเนินงานจัดส่งวัสดุอุปกรณ์การเกษตรจากผู้จำหน่ายมาถึงตนเองล่าช้า ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งไม่นิยม (ร้อยละ 30.9) เนื่องจากต้องการได้เงินสดมากกว่า

ดังนั้นอุปสรรคของการดำเนินงาน ธ.ก.ส. จึงอยู่ที่ว่าจะต้องจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเกษตรให้ทันเวลาความต้องการของเกษตรกรนั้นคือปรับปรุงระบบการจ่ายวัสดุอุปกรณ์ให้มีของให้เพียงพอับความต้องการของเกษตรกร ซึ่งประเด็นหนึ่งคือการจัดตั้งคลังสินค้าเพื่อที่จะสามารถสนองตอบความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน เป็นการแก้ไขปัญหาการจ่ายวัสดุอุปกรณ์การเกษตรรายปลีกย่อยให้แก่เกษตรกรจำนวนมากได้อีกทางหนึ่งด้วย เนื่องจากมีอัตราร้อยละถึง 34.2 ที่เกษตรกรไม่นิยมบริการสินเชื่อดังกล่าว เป็นลำดับอัตราที่สูงสุดอันดับแรก เนื่องจากการส่งวัสดุอุปกรณ์การเกษตรจากผู้จัดหาผู้จำหน่ายมายังสาขาล่าช้า ปัญหาเรื่องระบบการจ่ายวัสดุอุปกรณ์การเกษตรและเรื่องของคลังสินค้า ใน

การดำเนินงานปัจจุบันจึงเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกันอยู่ หากจะแก้ปัญหาก็จะสามารถช่วยผ่อนคลายนอก ปัญหาลงได้โดยทันที

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านการประชาสัมพันธ์

เห็นสมควรที่จะให้มีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1 ธ.ก.ส. ควรจะเน้นบทบาททางคุณภาพของพนักงาน ธ.ก.ส. ให้มากยิ่งขึ้น โดยการจัดให้มีการอบรม เพื่อให้พนักงานมีพื้นฐานความรู้ทั้งด้านการเกษตรมากยิ่งขึ้น เช่น การนำเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรไปใช้ให้ถูกวิธี ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการนำไปช่วยเหลือการผลิต การปรับปรุงแก้ไขอย่างง่าย ๆ การบำรุงรักษาเครื่องมือ อุปกรณ์ อะไหล่ที่ติดมาของวัสดุอุปกรณ์การเกษตร อาจจะเป็นการจัดฝึกอบรมทุก ๆ ระยะเวลา หรือการฝึกงานภาคสนาม เพราะพนักงานเหล่านี้จะต้องนำไปอธิบาย แนะนำแก่เกษตรกรซึ่งเป็นผู้มารับบริการ แน่แน่นอนหากจะให้ผู้จัดหา ผู้จำหน่ายเป็นผู้ให้คำอธิบาย แนะนำโดยตรงย่อมเป็นการไม่สะดวก คล่องตัวและไม่อาจสนองกับความต้องการได้ทั่วถึง (การให้คำแนะนำ คำอธิบายจากผู้จัดหา ผู้จำหน่ายสามารถกระทำไปบางเวลาเท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ ธ.ก.ส. ก็ไม่ควรละเลยในด้านนี้) จึงต้องเป็นภาระหน้าที่ของพนักงานในเรื่องดังกล่าว เพื่อก่อให้เกิดความนิยมและมีความรู้พื้นฐานในการนำเอาวัสดุอุปกรณ์การเกษตรที่ ธ.ก.ส. เป็นผู้จัดหา นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการผลิตของตนสูงสุด ดังนั้นคุณภาพของพนักงาน ธ.ก.ส. จึงเป็นตัวแปรที่สำคัญในการดำเนินงานด้านนี้ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่

นอกจากนี้ พนักงานทุกคนก็ต้องสร้างความประทับใจ ความสนิทสนมและให้ความเป็นกันเอง แก่เกษตรกรลูกค้าผู้มาติดต่อ ต้องให้คำปรึกษาในเรื่องของระเบียบวิธีปฏิบัติที่แตกต่างไปจากเดิม เพื่อให้เกษตรกรมีความเข้าใจในเหตุผลที่ธนาคารได้จัดทำโครงการนี้ขึ้น ยิ่งกว่านั้นทางสำนักงานใหญ่ควรให้การสนับสนุนในเรื่องที่จะเป็นการเสริมการทำงานของพนักงานเป็นต้นว่า การจัดทำวิดีโอเพื่อการเกษตรตามสาขาต่างจังหวัด การจัดให้มีการรณรงค์ทางการเกษตร การสาธิตทางการเกษตร การจัดสัปดาห์ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านวัสดุอุปกรณ์การเกษตร เป็นต้น

1.2 ควรเพิ่มบทบาทการประชาสัมพันธ์ทางด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การฉายภาพยนตร์เผยแพร่ซึ่งเกี่ยวข้องกับงานด้านวัสดุอุปกรณ์การเกษตรให้มากยิ่งขึ้น

2. ด้านระบบการจ่ายวัสดุอุปกรณ์การเกษตร

เนื่องจากวิธีการดำเนินงานของ ธ.ก.ส. ในเรื่องการให้สินเชื่อในรูปแบบวัสดุอุปกรณ์การเกษตร ในปัจจุบัน ธ.ก.ส. กระทำการได้เป็นเพียงตัวกลางระหว่างผู้จะซื้อ (เกษตรกร) และผู้จะขาย (ผู้จัดหา หรือผู้จำหน่าย) ในรูปแบบของการเป็นผู้รับฝากขายสินค้า (Consignment) เท่านั้น ซึ่งสาขาของ ธ.ก.ส. แต่ละสาขาจะเป็นผู้สำรวจความต้องการใช้วัสดุอุปกรณ์การเกษตรจากลูกค้า และรายงานข้อมูลดังกล่าวมาที่สายงานวัสดุอุปกรณ์การเกษตร เมื่อเห็นว่าความต้องการมีจำนวนมากพอก็จะติดต่อผู้จัดหา ผู้จำหน่ายเพื่อดำเนินการส่งสินค้าจัดส่งไปให้ต่อไป หรือบางขณะจะใช้การประมาณความต้องการโดยพิจารณาจากข้อมูลในอดีตประกอบการเรียกประชุมกลุ่มลูกค้าในช่วงระยะเวลาก่อนฤดูกาลผลิต แล้วจะแจ้งยอดความต้องการไปที่สายงานวัสดุอุปกรณ์การเกษตรเพื่อดำเนินการต่อไป การกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นเพราะว่า ธ.ก.ส. มีข้อจำกัด 2 ลักษณะ คือ

2.1 ข้อจำกัดของ พ.ร.บ. ธนาคารฯ ที่ตั้งขึ้นไม่ให้เกิดการในลักษณะในเชิงการพาณิชย์ ซึ่งหากจะแก้ไขจะต้องเปิดโอกาสให้ ธ.ก.ส. เป็นผู้ทำการค้าขายวัสดุอุปกรณ์การเกษตรได้ เช่นบริษัทพาณิชย์เอกชนทั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำได้ลำบากมาก

2.2 การกะประมาณความต้องการการคลาดเคลื่อน ทำให้วัสดุอุปกรณ์การเกษตรมีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร แต่หากเป็นกรณีประมาณมากเกินไป ความต้องการในขณะนั้นแล้ว ทางผู้จัดหาผู้จำหน่ายจะไม่ส่งสินค้าให้ตรงตามจำนวนที่ประมาณไป เพราะการรับฝากขายสินค้านั้นเป็นการก่อให้เกิด ต้นทุนของสินค้าเกิดขึ้นแก่ผู้จัดหา ผู้จำหน่าย โดยไม่ทราบว่าจะจัดสรรจำหน่ายได้หมดหรือไม่ ผู้จัดหา ผู้จำหน่ายมักหลีกเลี่ยงโดยการทยอยจัดส่งไปให้ การแก้ไขเรื่องการประมาณความต้องการของเกษตรกรในเรื่องนี้จึงเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากเช่นกัน

ดังนั้นวิธีการที่ ธ.ก.ส. สามารถกระทำได้ดีที่สุดในขณะนี้คือให้ ธ.ก.ส. กระทำในรูปแบบบริษัทร่วมทุน คือใช้เงินทุนของ ธ.ก.ส. ลงทุนในบริษัทผู้ผลิต ผู้จำหน่ายวัสดุอุปกรณ์การเกษตร (อัตราที่ไม่เกิน 50%) ซึ่งจะทำการนำวัสดุอุปกรณ์การเกษตรมาสำรองไว้แต่ละสาขาความต้องการของเกษตรกรที่จะต้องใช้ในฤดูกาลหนึ่ง ๆ เพียงพอหรืออยู่ในปริมาณที่เหมาะสม

อีกประการหนึ่ง หาก ธ.ก.ส. สามารถดำเนินงานในลักษณะของร้านสรรพสินค้าคือให้เกษตรกรสามารถเลือกซื้อหาวัสดุอุปกรณ์การเกษตรได้เอาตามความพอใจของตน โดยวิธีที่ ธ.ก.ส. ออกкупองสินค้าหลังจากเกษตรกรได้รับอนุมัติให้กู้เงินแล้ว วิธีนี้จะเป็นการสะดวก และก่อให้เกิดความ

นิยมในอนาคตอย่างแน่นอน

3. ด้านคลังสินค้า

ธนาคารจะต้องเร่งสร้างสถานที่เก็บวัสดุอุปกรณ์การเกษตรให้มีจำนวนเพียงพอ และหากเป็นไปได้ควรจะต้องจัดตั้งทุก ๆ สาขาที่เปิดดำเนินงานอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถสนองต่อความต้องการของเกษตรกร ในการที่จะนำวัสดุอุปกรณ์การเกษตรดังกล่าว ไปใช้ให้ทันระยะเวลาการผลิตตามฤดูกาล ในกรณีที่ธนาคารไม่สามารถดำเนินการจัดตั้งได้ในทุกสาขา เนื่องจากมีงบประมาณสำหรับการก่อสร้างจำกัดแล้ว ก็ควรพิจารณาสร้างเฉพาะในสาขาที่มีปริมาณการใช้วัสดุอุปกรณ์การเกษตรสูง เพื่อที่จะได้แก้ปัญหาเรื่องการจ่ายวัสดุอุปกรณ์การเกษตรรายปลีกล้วยแก่ลูกค้าจำนวนมากได้ตามนัดหมาย นอกจากนี้แล้วควรจัดให้มีเครื่องมือเครื่องใช้ในการหยิบยกขนถ่ายสินค้า ฯลฯ ให้มีจำนวนเหมาะสมกับปริมาณงานที่เกิดขึ้นด้วย

4. ด้านอื่น ๆ

4.1 เนื่องจาก ธ.ก.ส. มีลูกค้าประจำสาขามากมาย ทำให้ต้องมีการควบคุมการปฏิบัติงานของพนักงานในการติดต่อกับลูกค้า ซึ่งเป็นระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ยังยากเกินไปสำหรับเกษตรกรผู้ด้อยการศึกษา ทำให้บางรายไม่ยอมติดต่อกับ ธ.ก.ส. เพราะความไม่เข้าใจ เบื้อง่ายความล่าช้า และอื่น ๆ และหันไปหาเจ้าหน้าทีเอกชนแทน ธ.ก.ส. ควรจะมีการตรวจทานวิธีปฏิบัติระเบียบข้อบังคับ เพื่อตัดทอนเอกสารบางอย่าง วิธีการบางประการที่ยังยากซับซ้อน เพื่อให้การดำเนินงานคล่องตัวโดยสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเวลาน้อยที่สุด

การพัฒนารูปแบบการให้สินเชื่อควรจะเน้นไปที่เกษตรกรขนาดเล็กให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจจะต้องมีการร่วมมือกับเอกชนหรือรัฐบาล

4.2 ด้านการประสานงานระหว่างธนาคารฯ กับผู้จำหน่าย ควรที่จะมีการพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของธนาคาร และเจ้าหน้าที่ของบริษัทในระดับต่าง ๆ เพื่อปรับทัศนคติให้ทั้งสองฝ่ายยอมรับซึ่งกันและกัน ไม่มียึดถือเป้าหมายของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นสำคัญ แต่ให้ยึดถือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกรเป็นสำคัญ

4.3 ด้านการสนับสนุนราคาของผลิตผล ปัจจุบัน ธ.ก.ส. เน้นการให้สินเชื่อเพื่อส่งเสริมการเกษตรก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต แต่เมื่อผลผลิตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว กลับไม่มีผู้รับผิดชอบในการตลาดสำหรับจำหน่ายรับผลิตผลเหล่านั้น ให้ได้ในราคาที่ยุติธรรมคู่กับการลงทุน

ธ.ก.ส. ควรจะมีโครงการช่วยเหลือ กำกับประกันผลิตผลของเกษตรกรให้ด้านนี้ด้วย

4.4 ในอนาคต ธ.ก.ส. ควรหาวิธีการ ช่องทางในการจำหน่ายรับประกันราคาตลาด ผลิตผลแทนเกษตรกร เมื่อเกษตรกรให้ดำเนินการผลิตเรียบร้อยแล้ว อาจจะเป็นการรับชำระหนี้เป็นผลผลิต และเอาผลผลิตไปขายต่อ โดยให้ฝากไว้ในบัญชีกับธนาคารฯ หากเกษตรกรอยากเอาเงินกำไรที่เหลือไปใช้ ก็ให้สามารถเบิกเอาจากบัญชีออมทรัพย์ของตนเองได้

4.5 ธ.ก.ส. ควรจะเน้นลูกค้าประเภทระยะปานกลางให้มีจำนวนปริมาณที่สูงขึ้น เพราะปัจจุบัน ธ.ก.ส. มักจะเน้นลูกค้าประเภทเงินกู้ระยะสั้นซึ่งการชำระหนี้ มักจะเพิ่งถึงการผลิตในฤดูกาลหนึ่ง ๆ ซึ่งเกษตรกรจะไม่สามารถนำเงินเชื่อดังกล่าวไปลงทุนในด้านต่าง ๆ ที่เป็นทรัพย์สินถาวรได้ เพราะต้องสนใจแต่ผลผลิตในช่วงระยะสั้น ๆ ของตน

4.6 ควรจัดให้มีการอบรม ให้ความรู้แก่เกษตรกรในแง่ต่าง ๆ เป็นวิชาการทางการเกษตรในเรื่องต่าง ๆ อาทิเช่น การปลูกข้าวโพด การเก็บเกี่ยว การรักษาให้ข้าวโพดมีคุณภาพ ปราศจากสารเคมี เป็นต้น

4.7 ควรจะขยายการให้สินเชื่อเป็นไปในรูปการเกษตรแบบครบวงจรให้มากยิ่งขึ้น (Package) คือ

- เริ่มต้นจากการจัดตั้งกลุ่มให้ความรู้ต่าง ๆ
- นำเทคโนโลยีไปใช้
- ช่วยเหลือด้านเงินทุน
- รับซื้อผลิตผล

แม้การดำเนินงานของ ธ.ก.ส. จะต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคซึ่งเกิดจากปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกในเรื่องต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงปรัชญาที่กล่าวว่า "จะอย่างไรจึงจะจัดหัวสต่ผู้ประกอบการเกษตรที่มีคุณภาพดี ราคายุติธรรม ให้ตรงตามเวลา สถานที่และความต้องการของลูกค้า" แล้วในสถานการณ์ปัจจุบัน ธ.ก.ส. สามารถดำเนินการได้ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

คุณภาพ : กล่าวได้ว่า ธ.ก.ส. สามารถทำให้เกษตรกรซื้อปัจจัยการผลิตได้ตามคุณภาพที่แท้จริง เพราะเป็นของที่ได้รับจากผู้ผลิต หรือตัวแทนจำหน่ายโดยตรง ไม่ต้องถูกหลอกหลวง หรือมีการเปลี่ยนอุปกรณ์อะไหล่จากพ่อค้า ร้านค้าในท้องถิ่น ดังเช่นในอดีต ถือได้ว่าเกษตรกรได้ของที่มีคุณภาพ

ราคา : แม้ว่าไม่อาจจะสรุปได้ว่าเกษตรกรได้รับของที่เป็นราคายุติธรรม แต่จากผลการดำเนินงานของ ธ.ก.ส. ที่ผ่านมา ได้ช่วยให้ราคาวัสดุอุปกรณ์การเกษตรที่จ่ายให้แก่เกษตรกรลูกค้า มีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะประเภทวัสดุฯ ที่ลูกค้าใช้บริการมาก ซึ่งเมื่อถือข้อมูลในลักษณะของดัชนีราคาโดยถือปี พ.ศ. 2524 เป็นปีฐานแล้ว สามารถสรุปได้ดังนี้

รายการวัสดุฯ	ปี 2524	ปี 2525	ปี 2526
ปุ๋ย อ.ค.ก.	100	99	91
ปุ๋ย บริษัท	100	89	84
เครื่องยนต์	100	123	123
รถไถเดินตาม	100	58	52
ฯลฯ			

ซึ่งในอดีตราคาของวัสดุอุปกรณ์การเกษตร มักจะถูกกำหนดให้ขึ้นลงตามความพอใจของพ่อค้า ร้านค้าในท้องถิ่นเสมอ ๆ

เวลา สถานที่ ตรงกับความต้องการของเกษตรกร : แม้ว่าการดำเนินงานในปัจจุบันจะประสบปัญหาเรื่องนี้ สาเหตุจากความไม่คล่องตัวของระบบการจ่ายวัสดุอุปกรณ์การเกษตร เพราะความต้องการของลูกค้าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้การจ่ายวัสดุฯ ไม่เป็นไปตามนัดหมาย และไม่มีของตามที่เกษตรกรต้องการในขณะนั้น แต่ ธ.ก.ส. กำลังหาวิธีการแก้ไขในเรื่องนี้อยู่ในปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้จัดให้มีบริการสินเชื่อในรูปแบบใหม่ขึ้น เพื่อผลประโยชน์แก่เกษตรกรเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะพิจารณาในด้านใด ๆ ก็ตาม ทั้งนี้เพื่อสนองนโยบายของการจัดตั้งและเป้าหมายหลักของธนาคารที่จะอำนวยความสะดวกต่อเกษตรกร ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ในทุก ๆ ด้าน ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยสำหรับงานวัสดุอุปกรณ์การเกษตรของ ธ.ก.ส.

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาเป็นรายกรณีเฉพาะจังหวัดอุดรธานี ข้อมูลที่เกิดขึ้นดังกล่าวจึงสามารถวิจัยได้เฉพาะจังหวัดอุดรธานีได้เท่านั้น ผู้วิจัยจึงใคร่เสนอแนะให้มีการวิจัยโดยการขยายขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น ศึกษากลุ่มตัวอย่างของทุกจังหวัดที่มีการให้บริการสินเชื่อในรูปวัสดุอุปกรณ์การเกษตร เพื่อจะได้ทราบความคิดเห็นและปัญหาที่แท้จริงของเกษตรกรลูกค้าของ ธ.ก.ส.ทั้งหมด ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จึงสามารถนำไปใช้ได้กับเกษตรกรที่มีภูมิสำเนาในจังหวัดอุดรธานี และบริเวณใกล้เคียงที่มีสภาพแวดล้อมใกล้เคียงกันเท่านั้น